

Napsala a přednesla Pavla Maternová

(E*forum, 20. 08. 2014)

*Jako letní upomínku na téma potřeby čtení a především podpory kupování knih, jež se u nás pravidelně řešilo a stále se vrací, vybíráme půvabně osobitou pasáž z projevu, který přednesla 15. května 1897 na Prvním sjezdu žen českoslovanských básnířka, překladatelka a literární kritička **Pavla Maternová** (1858–1923). Text přednášky vyšel spolu s dalšími sjezdovými materiály v prvním ročníku časopisu Ženský svět (1896/97), který redigovala Teréza Nováková (po ní pak v letech 1908–1912 právě Maternová), jako příloha k č. 11–14 (citujeme ze s. 30–31) nadepsaná: „První sjezd žen českoslovanských ve dnech svatojanských 15.–17. května 1897 na radnici král. hl. města Prahy za protektorátu slovatné paní Karoliny Světlé a vysoce urozené paní Eleonory hraběnky z Kounic-Voračických. Čestné předsedkyně: Slovatná paní Sofie Podlipská. Slovatná paní Věnceslava Lužická-Srbová.“*

lh

Jako učitelka a pak také v záležitostech spolkových hojně jsem přišla do rodin, do takzvaných dobrých rodin, a poznala jsem zblízka ty poměry. Vypravovala bych vám věci, nad nimiž byste strnuly úžasem, kdybych směla jako hlavní reliéf připojiti jména. Toho ovšem nesmím. Ale posuďte samy, jak bylo mně, která jako chudá kandidátka kupovala si knihy od antikvářů ze skrovně odměřené části peněz vydělaných hodinami, která jako učitelka dala svému knihkupci utržiti vždycky přes stovku ročně – a přinesla takto do domácnosti při svých vdavkách několik set čísel beletrie – jak mi bylo, když v rodinách, kde jsme vyučovala, dámy, majetnice domů a závodů ode mne si dlužily lekturu. Jak mně bylo, když dáma, jež co chvíli ukazovala mi nové šaty hedvábné, dáma předplacená v divadle, choť vynikajícího hoteliéra, mně odvětila na mnou otázku, co čte: „Ano, jeden z našich číšníků mi časem donáší knihy, on má takové pěkné čtení. On je takový blázen, každý krejcar dá za knihy.“ A na můj nátlak, aby pro dcerušku, děvčátko to, jež jsem vyučovala, aspoň k svátku koupila knihu, odvětila mi: „Ale co s těmi knihami? Tuhle Pepíček (synek o dvě léta starší) jich má několik, jednou to přečetl a teď to leží – ať je čte zase ona.“ A když jsme naléhala, aby, majíc k tomu hojně prostředků, znenáhla aspoň dceři pořizovat začala knihovničku, vyslovila se: „Až bude starší, já se potom předplatím v nějaké veřejné knihovně, a budeme mít obě co číst.“ – A co tomu povíte, že v domácnosti dámy, která věnem dostala sto tisíc jako přídavek k vychování přepečlivému, dovršenému i cestami po cizině i vzděláním hudebním a jazykovým, paní to, jež hraje velkou úlohu ve společnosti, vlastenka je na slovo vzatá a člen i funkcionářka rady spolků – že jsem v domácnosti této dámy, zařízené módním komfortem každého hraběte hodným, marně hledala a ještě ani za deset let po svatbě nenalezla jediný kus nábytku –

rodinnou knihovnu? A že se mi totéž stalo v řadě jiných rodin, také v rodině, jejíž hlava svým dětem dělit bude nejméně milion. Mají prý nějaké knihy, ovšem, ještě z tatínkových mladých let, ale ty jsou někde v bedně na půdě ještě od posledního stěhování. A poslední stěhování bylo právě před osmi lety. Tak dlouho nepocítila se v rodině potřeba knihy!

Jsou to smutné úkazy, tím smutnější pro nás, že as neděje se cosi podobného u vzdělaných rodin jiných národů, nejméně as u našich sousedů Němců. Na nás, které tuto chorobu, tuto anemii národního našeho těla po tak důležité stránce vidíme, na nás je zasaditi se všemi silami o pomoc a zlepšení.

Již jednotlivě působiti můžeme mnoho, příkladem, povzbuzením, domluvou, radou, v rodinách vychováním. Více lze dokázati ve vyšších školách a ve spolcích. Ty, které knihy mají, nechť *nepůjčují* těm, jež nemají a *mohou* si koupit, leda jen z počátku, dokud vlastní chuť po této ušlechtilé duševní potravě není ještě probuzena. Později knihu toliko schvalme, doporučme, horujme o ní, zasluhuje-li toho – avšak *nepůjčme*.

Zámožné dámy měly by konečně nahlédnouti, že jest hanbou dlužiti si knihu, stejně jako by jim bylo hanba dlužiti si dekoraci na stěnu nebo kabát na tělo.

Uzenáři, cukráři, pekaři, ševci, jdou-li jich výrobky dobře na odbyt, vmohou se, postaví si domy, těžíce z výsledků svého přičinění zjednájí si blahobyť a všechny s ním spojené výhody. Neboť jejich kýty a dorty, rohlíky a střevice obecenstvo nemůže si půjčovat – ty musí *kupovat* – a rád kupuje každý sám. Cože z toho má dělník ducha, spisovatel, jestliže jeho kniha, jež se líbí, projde s pochvalou rukama padesáti lidí, kteří si ji *půjčí*? Také spisovatelé chtějí žíti, chtějí rozvíjeti ducha svého, zdroj práce své a svého umění, jako živnostník rozvíjí svou živnost. Kdo jim dá k tomu prostředky? Ty dva nebo tři fondy podpůrné u nás daleko nestačí, z nichž za řadu let, a to jen ke zvláštní pokorné žádosti, sem tam ukane krůpěj v podobě stovky nebo dvou na žhavou plotnu potřeb a tužeb spisovatelských; a tu ještě ta zázrakem ukanulá krůpěj, než dopadne, se záviděníhodnému šťastlivci před zraky celé veřejnosti na vše strany zobrací, odváží, potřebá, časem také trochu přiotráví, hodí-li se to zrovna někomu.

Proto musíme vždy státi k zásadě: vlastní práce nechť je původem výtěžku hmotného, nikoliv almužna či podpora veřejně vyprošená; to je poměr jedině zdravý. A poměr ten nastane také u nás teprve tenkrát, až se budou knihy kupovati, horlivě kupovati, tak jako ze zvyku a rády se kupují potraviny, ozdoby na tělo, toaletní věci, klobouky, šaty.

Namítne mi snad někdo: „To není správné srovnání. Jísti se musí, jinak bychom nemohli být živi; a šatů, těch je také třeba, nemohu přec chodit stále v jedněch. Co by tomu lidé řekli?“ Výborně, a což duše? Ta má stále zůstat na jednom stupni a v jedné míře? Což duše není organismus ve smyslu přeneseném, nežádá si potravu, změny, rozvoje? Což duši stagnace v jejím životě neuškodí? Nevede ji, jak víme, stagnace dlouhá k malátnosti? Nedostatek vzruchu, vzpružin vnitřního žití nevede-li lidi k duševním nemocem, k nudě, která je nezdravoty mravní stupněm prvním a, jak

všichni víme, dost již nesnesitelným, k misantropii, hypochondrii, melancholii, konečně až k zoufalství? Již z nudy rodí se časem třeba zločiny. Duše zdravá nesnese dlouhé nečinnosti, tak jako zdravé tělo hladu nesnese. V nejlepších případech duševní nečinností člověk zevšední, otupí, ba, jak Vrchlický trefně praví, vzpomínaje známé prosby písně Hálkovy – více než zevšední: člověk zesprostačí. A to naše ženské živobyť v domácnosti, v samé drobné práci, kterou Moloch pořádku ustavičně pohlcuje do neviditelnosti a jež se přece ustavičně koná zas [...] – jak často při všem ruchu, při všem namáhání přináší toto živobyť tak děsné prohlubně duševní prázdnoty, že hrozí pohltnutí všecku svěžest ducha, všecku radost ze života. A není divu.

www.ipsl.cz